

О. Ю. Процишинааспірантка
Інституту мистецтв
Київського університету імені Бориса Грінченка

ФОРМУВАННЯ МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА МИСТЕЦЬКОЇ ШКОЛИ ЯК НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

У статті з'ясовано стан розробки науково-педагогічної проблеми формування методичної компетентності майбутнього викладача мистецької школи. Для досягнення мети, уточнення понятійного апарату було використано теоретичні методи дослідження: аналіз, систематизація й узагальнення мистецтвознавчої, психолого-педагогічної наукової літератури українських і зарубіжних науковців.

Виявлено, що у наукових педагогічних дослідженнях більш широко розкрита проблема фахової підготовки вчителів музичного мистецтва, ніж викладачів мистецької школи. Розкрито сутність понять «компетентно-орієнтований підхід», «компетентний», «компетентність», «компетенція», «метод» і «методична компетентність». Автором запропоновано визначення поняття «методична компетентність майбутнього викладача мистецької школи».

Автор статті підкреслює, що методична компетентність майбутнього викладача мистецької школи залежить від індивідуальних якостей студента, його творчо-інтелектуального потенціалу, який разом із набутими знаннями, вміннями, досвідом сприяє виявленню сучасних шляхів і методів вирішення актуальних практичних завдань вокальної педагогіки. Виявлено, що у процесі вокальної підготовки майбутнього викладача сольного співу закладу початкової мистецької освіти формується вокально-методична майстерність як складник методичної компетентності. Від неї залежить уміння ефективно вирішувати проблеми розвитку співацького голосу школярів.

Шляхом до вирішення вказаної проблеми є обґрунтування педагогічних принципів, розроблення та впровадження нових методів навчання та форм організації мистецького освітнього процесу у вищій школі. Впровадження методичної роботи на заняттях сольного співу дасть необхідний поштовх для формування методичної компетентності, сприятиме формуванню особистого інтересу та активує внутрішню мотивацію у студента, необхідну для успішної реалізації професійного потенціалу.

Аналіз педагогічних джерел дозволяє стверджувати, що методична компетентність розглядається дослідниками як невід'ємна частина фахової компетентності, яка формується у процесі навчання в закладі вищої освіти та удосконалюється протягом усієї професійної діяльності. Проте проблема формування методичної компетентності не розкрита в аспекті вокальної підготовки майбутнього викладача мистецької школи, тому вимагає подальшого розроблення.

Ключові слова: компетентність, методика, методична компетентність, майбутній викладач мистецької школи, вокальна підготовка.

Постановка проблеми. Сучасні тенденції розвитку національної освіти в Україні спрямовані на формування соціально активної, національно свідомої, високо інтелектуальної та духовно розвиненої особистості. Важливим кроком до модернізації вищої освіти є впровадження компетентнісного підходу у підготовку висококваліфікованих фахівців, які здатні задовольнити потреби суспільства, швидко реагувати на технологічні та цивілізаційні зміни, успішно розв'язувати новітні освітні проблеми. Постає потреба у розробленні та впровадженні нових принципів, методів навчання та форм організації мистецького освітнього процесу у вищій школі. За таких умов актуальності набула проблема формування методичної компетентності майбутнього викладача мистецької школи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичний аналіз понять «компетентність»,

«компетенція», «фахова компетентність», «професійна компетентність» здійснили чимало українських дослідників серед яких О. Гура, Я. Кодлюк, О. Локшина, В. Луговий, О. Овчарук, Н. Побірченко, М. Степко, К. Хударковський та зарубіжні науковці І. Агапов, А. Вербицький, В. Гузеєв, Ж. Делор, Е. Зеєр, І. Зимня, В. Козирев, Л. Мітіна, Дж. Равен, Н. Радіонова, В. Хутмахер, А. Хуторський. Одні з них схиляються до думки, що поняття «компетентність» і «компетенція» є тотожними поняттями, інші ж їх розділяють і тлумачать як окремі категорії.

Проблемою формування професійної та фахової компетентності майбутніх вчителів музичного мистецтва займалися А. Болгарський, О. Горбенко, О. Гребенюк, О. Грибкова, С. Грозан, Ю. Калініна, Л. Лабінцева, О. Ляшенко, М. Михаськова, І. Рахімбаєва, О. Щолокова, розглядаючи її в контексті вокальної та інструментальної підготовки.

Серед різних видів професійно-педагогічних компетентностей науковці надають вагомого значення теоретичному обґрунтуванню проблеми формування методичної компетентності (І. Акуленко, О. Зубков, С. Івашнюва, А. Кузьминський, Н. Кузьміна, І. Малова, Т. Сясіна, С. Скворцова, Н. Тарасенкова, Н. Цюлюпа та інші).

Дослідники розглядають методичну компетентність як знання особливостей методики викладання певного навчального предмету і здатність вирішувати конкретні практичні завдання. У науковій літературі широко розроблена проблема формування методичної компетентності вчителя закладу початкової освіти: вчителя початкової школи, української мови, іноземної мови, вчителя фізики, математики тощо (Є. Азімов, І. Акуленко, В. Баркасі, К. Безукладников, О. Бігич, О. Борзенкова, Н. Глузман, А. Щербаків, А. Щукін, К. Кожухов, Л. Коваль, О. Лебєдєва, Т. Мамонтова, Є. Мисечко, І. Михалевська, В. Моторіна, Т. Ощепкова, І. Пінчук, Т. Руденко, В. Рудніцький, Д. Старкова, Н. Соколова, Т. Тамбовкіна та інші).

У галузі фахової підготовки вчителів музики методичні аспекти розкриваються у роботах І. Коваленко, В. Орлова, Л. Паньків, С. Світайло, Я. Сверлюка, Л. Теряєвої, Н. Цюлюпи, В. Шульгіної та інших. Розглядаючи методику навчання співу та методичну компетентність викладача мистецької школи як науково-педагогічну проблему, можемо сказати, що велика увага у наукових працях приділяється техніці постановки голосу та фізіології цього процесу (Д. Аспелунд, Л. Дмитрієв, Я. Кушка, І. Левидов, М. Микиша, В. Морозов, І. Назаренко, Л. Работнов та інші), формуванню та розвитку вокальних здібностей (В. Антонюк, Л. Василенко, В. Ємельянов, О. Стахевич, П. Троніна, А. Менабені, Г. Стасько, Ю. Юцевич, О. Прядко та інші). Проте процес формування методичної компетентності майбутнього викладача мистецької школи на заняттях сольного співу досліджений не досить.

Мета статті – з'ясувати стан розробки науково-педагогічної проблеми формування методичної компетентності майбутнього викладача мистецької школи у вищій школі.

Виклад основного матеріалу. Для розкриття сутності проблеми формування методичної компетентності майбутнього викладача мистецької школи проаналізуємо ключове поняття «компетентність», яке разом із поняттям «компетенція» є визначальними категоріями компетентнісного підходу. А. Хуторський розглядає набуті вміння та навички як досвід, що формує у людини компетентності, необхідні у професійній діяльності. За визначенням науковця «компетентнісно-орієнтований підхід – підхід до організації навчально-виховного процесу, спрямований на набуття особистістю певної суми знань і досвіду, які дають змогу їй

робити висновки про щось, переконливо висловлювати власні думки, діяти адекватним чином у різних ситуаціях» [13, с. 54–58].

У галузі педагогіки компетентність пояснюється як спеціально структурований набір знань, умінь, навичок, здобутих у процесі навчання. Завдяки своїй компетентності фахівець здатний визначати та адекватно розв'язувати питання та проблеми, які виникли у конкретній ситуації, тобто у сфері його компетенції [7, с. 15–24].

У Великому тлумачному словнику української мови знаходимо значення слова «компетенція» – добра обізнаність у чомусь; коло повноважень певної організації, установи чи особи; «компетентний» – той, який має достатні знання у певній галузі, добре обізнаний, тямущий; ґрунтується на знанні, кваліфікований; має певні повноваження, повноправни, повновладний. «Компетентність» – це властивість особистості, від якої безпосередньо залежить здатність людини реалізовувати свій внутрішній творчий потенціал, здійснювати успішну професійну діяльність, задовольняючи індивідуальні та соціальні потреби [2, с. 64].

Наведені поняття походять від латинських слів “competentia”, що означає «збиратися, згода, симетрія, відповідність», і “competo” – «відповідати, бути гідним, здатним» [10, с. 101]. В етимологічному словнику англійської мови знаходимо, що поняття “competency” з'явилося у 1590 році, воно має корінь латинського слова “competere”, що означає «суперництво» і характеризується як здатність людини задовольнити життєві потреби (Online Etimological Dictionary). У Кембриджському словнику подається тлумачення слова “competency” як важливої навички, необхідної для виконання роботи (Cambridge Dictionary).

У наукових працях вчених-психологів Г.О. Балл, В.І. Барко, О.С. Губарєва, Дж. Равен, К. Роджерса, А.К. Маркова, Т.М. Мацевко, В.Р. Міляєва, І.О. Зимної, В.П. Зінченко, В.П. Черевко, В.Д. Шадрікова велика увага приділяється саме визначенню поняття «компетентність».

На думку зарубіжного науковця Дж. Равена, компетентність є специфічною здатністю, необхідною для ефективного виконання конкретної дії у конкретній предметній галузі, яка включає вузькоспеціальні знання, особливого роду предметні навички, способи мислення, а також розуміння відповідальності за власні дії. Дослідник вважає, що бути компетентним – це означає мати набір специфічних компетентностей різного рівня для досягнення поставлених цілей, готовність до аналізу та оцінки власних дій і їх соціальних наслідків [9, с. 81].

У психологічному тлумачному словнику термін «компетентність» характеризується як психосоціальна якість особистості, що означає силу і впевненість у її успішності та корисності, а в результаті

дає усвідомлення своєї спроможності ефективно взаємодіяти з оточенням [8, с. 600]. Поняття «компетенція» у психологічному аспекті розглядається як сфера діяльності, яка є значущою для ефективної роботи організації загалом, у якій людина виявляє певні знання, вміння, поведінкові навички, гнучкі здібності та професійно-важливі якості особистості [5, с. 860].

У науково-педагогічних дослідженнях українські та зарубіжні науковці розглядають різні аспекти фахової підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва. На думку І. Пащенко, «ефективність діяльності вчителя музичного мистецтва багато в чому залежить від того, якою мірою він володіє теоретичними знаннями в області музичної освіти» [6, с. 197–200].

У сучасних науково-педагогічних працях розкриваються різновиди професійно-педагогічної компетентності вчителів, серед яких виділяють методичну. Поняття «методичний», «методика» є похідними від слова «метод», який походить із грецької мови та означає «шлях пізнання», спосіб досягнення поставленої цілі. Методика разом із теорією музичної освіти стала об'єктом багатьох фундаментальних досліджень науковців, серед яких Н. Гуральник, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Ростовський, В. Черкасов.

Важливі зміни у музичній освіті безпосередньо пов'язані із процесами глобалізації суспільства, які супроводжуються розвитком різних галузей діяльності людини. Ми розділяємо думку О. Щербіної, що основними сучасними тенденціями розвитку музичної освіти є інтеграція вітчизняної музичної освіти у європейський освітній простір; впровадження особистісно-орієнтованого підходу; забезпечення інтересу до музичного виконавства як найактивнішої форми співтворчості у мистецтві; реалізація розвивального потенціалу, індивідуального підходу; використання у змістовній структурі музичної освіти поліхудожніх і культурологічних компонентів; зорієнтованість у професійній діяльності на українські традиції; впровадження комп'ютерних технологій як одного зі змістовних компонентів підготовки фахівців [15, с. 24–28].

На думку В. Черкасова, основними тенденціями розвитку музичної освіти в Україні в умовах європейської інтеграції є оновлення змісту навчальних планів і програм; диференційований підхід у навчанні; лінгвізація освітнього процесу; запровадження дистанційного навчання; приєднання до Європейської мережі дослідницьких програм [15, с. 28–32].

Ми вважаємо, що теоретичні положення формують базу та окреслюють орієнтири для подальшої розробки методики музичної освіти. Мета, завдання, зміст, методи, засоби музичного навчання визначають специфіку методики музичної освіти. Теорія та методика музичної освіти як дис-

ципліна відіграє ключову роль у підготовці педагога-музиканта, сприяє засвоєнню основних категорій, закономірностей і понять у сфері музичної освіти, збагачує теоретичними знаннями, необхідними для подальшої професійної діяльності.

У музично-педагогічній діяльності викладача мистецької школи та вчителя музичного мистецтва спільним є забезпечення художньо-естетичних потреб учнів. Відмінність полягає у тому, що початкова мистецька освіта формує спеціальні знання, вміння та навички, необхідні для гри на музичному інструменті або для співу. Тому при дослідженні процесу формування методичної компетентності майбутнього викладача мистецької школи на заняттях сольного співу ми проаналізували наукові праці, у яких розкрито саме методичну компетентність вчителя музичного мистецтва.

Н. Цюлюпа зосередилася на методиці фортепіанного навчання майбутніх вчителів музичного мистецтва. Вона визначає методичну компетентність вчителя музичного мистецтва як «сформовану систему знань, умінь і практичного досвіду, зумовлену особливостями його індивідуально-психологічних характеристик, яка спрямовується на реалізацію музично-педагогічної діяльності з одночасною здатністю до самореалізації й постійного самовдосконалення» [14].

Серед особливостей формування методичної компетентності вчителя музичного мистецтва на заняттях хорового диригування Л. Теряєва визначила розвиток особистих якостей, зв'язок між дисциплінами та організацію методичної роботи зі студентами [11]. Ми вважаємо, що впровадження методичної роботи на заняттях сольного співу дасть необхідний поштовх для формування методичної компетентності, сприятиме формуванню особистого інтересу та активує внутрішню мотивацію у студента.

Беручи за основу подані вище тлумачення понять і результати аналізу наукової літератури із обраної проблеми, наведемо власне визначення поняття «методична компетентність майбутнього викладача мистецької школи» – здатність особистості ефективно застосовувати традиційні та новаторські методи, принципи, прийоми музичного навчання, вдало використовувати власні вміння та навички для здійснення успішної фахової діяльності та забезпечення художньо-естетичних потреб учнів мистецької школи.

Формування методичної компетентності майбутнього викладача мистецької школи – це складний процес набуття спеціальних знань, умінь і співацьких навичок, необхідних для майбутньої вокально-виконавської та вокально-педагогічної діяльності. Вокальна підготовка є важливим складником професійної підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва, а у підготовці майбутніх викладачів сольного співу мистецької школи

є основою. Вона часто розглядається у наукових працях як процес, спрямований на розвиток емоційної сфери вчителя, уміння співпереживати, розуміти та відчувати музичні образи, втілювати їх у виконавській педагогічній діяльності.

Л. Тоцька розглядає поняття «удосконалення вокальної підготовки» як «вокально-педагогічний процес, який полягає у знаходженні сучасних шляхів і методів, що дозволить повніше розкрити індивідуальні якості та можливості студента, реалізувати його творчий і художньо-пізнавальний потенціал» [12, с. 24].

Співоча діяльність має вагомий емоційний вплив на формування особистості, розвиток творчих здібностей людини, збагачення духовної культури. Л. Василенко описує вокальну підготовку як процес, «спрямований на максимальний розвиток здатності студентів до глибокого розуміння змісту музичних образів і втілення їх у досконалії співацько-виконавській формі» [1, с. 13]. Дослідниця розглядає вокально-методичну майстерність як уміння ефективно вирішувати проблеми розвитку співацького голосу школярів, оскільки вчитель безпосередньо впливає на формування співочих навичок учнів.

Важливим складником вокальної підготовки є розвиток вокально-моторного слуху, який, на думку Н. Гунько, є «навичкою комплексного сприйняття не тільки висотної характеристики звуку, а й нейромоторної роботи усієї голосотворної системи співака» [3, с. 4]. Вокально-моторний слух сприяє створенню індивідуальної системи вокальних методів ефективного впливу вчителя на голос учня з використанням власного досвіду та напрацювань видатних вокальних педагогів минулого і сучасності.

Висновки і пропозиції. Отже, методичною компетентністю майбутнього викладача мистецької школи є здатність особистості ефективно застосовувати традиційні та новаторські методи, принципи, прийоми музичного навчання, вдало використовувати власні вміння та навички для здійснення успішної фахової діяльності та забезпечення художньо-естетичних потреб учнів мистецької школи. Проте проблема формування методичної компетентності не розкрита у науково-педагогічній літературі в аспекті вокальної підготовки майбутнього викладача мистецької школи.

Тому перспективою подальшого дослідження проблеми формування методичної компетентності майбутнього викладача мистецької школи є наукове обґрунтування методичних основ ефективної організації вокальної підготовки майбутнього викладача мистецької школи; з'ясування компонентної структури методичної компетентності майбутнього викладача мистецької школи; визначення критеріїв, показників і рівнів сформованості методичної компетентності майбут-

нього викладача мистецької школи на заняттях із сольного співу; розроблення, обґрунтування та експериментальна перевірка методичної моделі формування методичної компетентності майбутнього викладача мистецької школи на заняттях із сольного співу.

Список використаної літератури:

1. Василенко Л.М. Взаємодія вокального і методичного компонентів у процесі професійної підготовки майбутнього вчителя музики : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2003. 20 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. та голов. ред. В.Т. Бусел. Київ : Ірпінь: ВТФ «Перун», 2001. 1440 с.
3. Гунько Н.О. Інноваційні аспекти вокально-методичної підготовки майбутнього педагога-музиканта. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка. Серія: Педагогічні науки.* 2017. № 155. С. 51–55.
4. Щербініна О.М. Сучасні тенденції розвитку професійної музичної освіти. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки.* 2015. № 1. С. 70–72.
5. Зинченко В.П., Мещеряков Б.Г. Большой психологический словарь. Москва : Прайм-Евразнак, 2008. 868 с.
6. Пашенко І.М. Роль дисципліни «Теорія і методика музичної освіти» у професійній підготовці майбутніх вчителів. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки.* Чернігів, 2018. Вип. 151(2). С. 197–200.
7. Пометун О.І. Теорія та практика послідовної реалізації компетентнісного підходу у досвіді зарубіжних країн. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи:* бібліотека з освітньої політики / за заг. ред. О.В. Овчарук. Київ : «К.І.С.», 2004. С. 15–24.
8. Психологічний тлумачний словник найсучасніших термінів / за ред. В.Б. Шапар. Харків : Прапор, 2009. 682 с.
9. Равен Дж. Компетентность в современном обществе. Выявление развития и реализация. Москва : Когито-Центр, 2002. 396 с.
10. Словник іншомовних слів: 23 000 слів і термінологічних словосполучень / уклад. Л.О. Пустовіт. Київ : Довіра, 2000. 1018 с.
11. Теряева Л.А. Формування методичної компетентності майбутніх вчителів музики на заняттях із хорового диригування : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2019. 22 с.
12. Тоцька Л.О. Методичні засади удосконалення вокальної підготовки майбутніх вчителів

- музики : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2010. 24 с.
13. Хуторской А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования. *Народное образование*. 2003. № 2. С. 58–64.
14. Цюлюпа Н.Л. Педагогічні умови формування методичної компетентності майбутнього вчителя музики у процесі інструментальної підготовки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2009. 20 с.
15. Черкасов В.Ф. Зміст загальної музичної освіти молоді. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка. Серія: Педагогічні науки*. 2012. Вип. 112. С. 24–32.
16. Online Etimological Dictionary. URL: <https://www.etymonline.com/search?q=competency> (дата звернення: 20.07.2020).
17. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/competency> (дата звернення: 25.07.2020).

Protsyshyna O. Formation of methodical competence of the future teacher of art school as a scientific and pedagogical problem

The article clarifies the state of development of the scientific and pedagogical problem of forming the methodical competence of the future teacher of the art school.

To achieve the goal, to clarify the conceptual apparatus, theoretical research methods were used: analysis, systematization and generalization of art, psychological and educational scientific literature of Ukrainian and foreign scientists. It is revealed that in scientific pedagogical researches the problem of professional training of music art teachers is more widely revealed than teachers of art school. The essence of the concepts "competence-oriented approach", "competent", "competence", "competence", "method" and "methodical competence" is revealed. The author proposes the definition of "methodical competence of the future teacher of art school".

The author of the article emphasizes that the methodical competence of the future teacher of art school depends on the individual qualities of the student, on his creative and intellectual potential, which together with the acquired knowledge, skills, experience contribute to identifying modern ways and methods of solving actual practical problems of vocal pedagogy. It is revealed that in the process of vocal training of the future teacher of solo singing of the institution of primary art education the vocal-methodical skill is formed as a component of methodical competence. The ability to effectively solve problems of development of singing voice of pupils depends on it.

The way to solve this problem is to substantiate educational principles, develop and implement new teaching methods and forms of organization of the artistic educational process in higher education. The introduction of methodical work in solo singing classes will give the necessary impetus for the formation of methodical competence, promote the formation of personal interest and activate the internal motivation of the student, which is necessary for the successful realization of professional potential.

The analysis of pedagogical sources allows us to state that methodical competence is considered by researchers as an integral part of professional competence, which is formed in the process of learning in a higher education institution and is improved throughout the professional activity. However, the problem of forming methodical competence is not disclosed in terms of vocal training of future teachers of art school, so it requires further development.

Key words: competence, method, methodical competence, future teacher of art school, vocal training.